

LECTIO DIVINA

SEGÉDANYAG

a szentmise evangéliumi szakaszához

Lk 2, 15-20

Karácsony, Pásztorok szentmiséje („C” év)

A pásztorok megtalálták Máriát, Józsefet és a Gyermeket.

PÉCSI EGYHÁZMEGYE

„REMÉNYT ÉS JÖVŐT ADOK NEKTEK”
(JEREMIÁS 29,11)

+ EVANGÉLIUM Szent Lukács könyvéből

A pásztorok megtalálták Máriát, Józsefet és a Gyermeket.

Miután az angyalok visszatértek a mennybe, a pásztorok így biztatták egymást:

„Menjünk hát Betlehembe, nézzük meg a történeteket, amelyeket az Úr hírül adott nekünk!” El is mentek sietve, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő Kisdedet.

Miután látták, elbeszélték mindazt, amit már korábban megtudtak a Gyermekről. Aki csak hallotta, csodálkozott a pásztorok elbeszélésén. Mária pedig szívébe véste szavaikat, és gyakran elgondolkodott rajtuk.

A pásztorok ezután hazatértek. Dicsérték és magasztalták Istent mindazért, amit láttak és hallottak, pontosan úgy, amint előre megmondták nekik.

1. LECTIO – OLVASÁS

1.1. GÖRÖG SZÖVEG SZÓ SZERINTI FORDÍTÁSA

¹⁵ Καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ’ αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, Ἦοὶ ποιμένες Ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους· Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλέεμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονός ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.

És történt, amikor elmentek tőlük a mennybe az angyalok, a pásztorok mondták egymásnak: „Menjünk hát át egészen Betlehemig, és lássuk meg ezt a megtörtént dolgot, amit az Úr kinyilvánított nekünk!”

¹⁶ καὶ ἦλθαν σπεύσαντες καὶ ἀνεῦραν τὴν τε Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ

És sietve elmentek, és megtalálták Máriát és Józsefet és a jászolban fekvő Kisdedet.

¹⁷ ἰδόντες δὲ Ἐγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.

Látva pedig kinyilvánították, ami nekik a dolgról mondatott arról a Gyermekről.

¹⁸ καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς,

És mindenki, aki hallotta, elcsodálkozott a pásztorok által nekik mondottakról.

¹⁹ ἢ δὲ ἘΜαρία πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

Mária pedig megőrizte mindezeket a dolgokat (szavakat) megfontolva a szívében.

²⁰ καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

És visszatértek a pásztorok dicsérve és dicsőítve az Istent mindazokért, amiket hallottak és láttak, amint mondatott nekik.

1.2. NOVA VULGATA ÉS MAGYAR FORDÍTÁSOK

NOVA VULGATA

Szent István Társulat fordítása

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat fordítása

Békés-Dalos Újszövetségi Szentírás

Károli Gáspár revideált fordítása

Simon Tamás László O.S.B. Újszövetség-fordítása

¹⁵ ET FACTUM EST, UT DISCESSERUNT AB EIS ANGELI IN CAELUM, PASTORES LOQUEBANTUR AD INVICEM: “TRANSEAMUS USQUE BETHLEHEM ET VIDEAMUS HOC VERBUM, QUOD FACTUM EST, QUOD DOMINUS OSTENDIT NOBIS”.

¹⁵ Mihelyt az angyalok visszatértek a mennybe, a pásztorok így szóltak egymáshoz: „Menjünk el Betlehembe, hadd lássuk a valóra vált beszédet, amit az Úr tudunkra adott!”

¹⁵ És történt, hogy amikor az angyalok visszatértek tőlük a mennybe, a pásztorok így szóltak egymáshoz: »Menjünk át Betlehembe, és lássuk azt a dolgot, ami történt, s amelyet az Úr hírül adott nekünk.«

¹⁵ *Miután az angyalok visszatértek a mennybe, a pásztorok így biztatták egymást: „Menjünk át Betlehembe! Hadd lássuk a történeteket, amiket az Úr hírül adott nekünk.”*

¹⁵ *És lőn, hogy mikor elmentek az angyalok ő tőlök a mennybe, mondának a pásztoemberek egymásnak: Menjünk el mind Betlehemig, és lássuk meg e dolgot, a melyet az Úr megjelentett nekünk.*

¹⁵ Mikor eltávoztak tőlük az angyalok a mennybe, a pásztorok így szóltak egymáshoz: „Menjünk el Betlehembe, és nézzük meg, hogyan is történt mindaz, amiről hírt adott nekünk az Úr!”

¹⁶ ET VENERUNT FESTINANTES ET INVENERUNT MARIAM ET IOSEPH ET INFANTEM POSITUM IN PRAESEPIO.

¹⁶ Gyorsan útra keltek, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő gyermeket.

¹⁶ Elmentek tehát sietve, és megtalálták Máriát és Józsefet, és a jászolban fekvő kisdedet.

¹⁶ *Odasiettek és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő kisdedet.*

¹⁶ *Elmenének azért sietséggel, és megtalálák Máriát és Józsefet, és a kis gyermeket, ki a jászolban fekszik vala.*

¹⁶ Sietve elmentek, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő gyermeket.

¹⁷ VIDENTES AUTEM NOTUM FECERUNT VERBUM, QUOD DICTUM ERAT ILLIS DE PUERO HOC.

¹⁷ Miután látták, az ezen gyermekről nekik mondtak alapján ismerték fel.

¹⁷ Amikor meglátták őket, elhíresztelték azt, amit a gyermek felől hallottak.

¹⁷ *Miután látták, elhíresztelték azt is, amit már előbb megtudtak a gyermekről.*

¹⁷ *És ezt látván, elhirdeték, a mi nékik a gyermek felől mondatott vala.*

¹⁷ Amikor meglátták, elmondták, amit erről a gyermekről mondtak nekik.

¹⁸ ET OMNES, QUI AUDIERUNT, MIRATI SUNT DE HIS, QUAE DICTA ERANT A PASTORIBUS AD IPSOS.

¹⁸ Aki csak hallotta, csodálkozott a pásztorok beszédén.

¹⁸ És mindnyájan, akik hallották, csodálkoztak azon, amiről a pásztorok beszéltek nekik.

¹⁸ *Aki csak hallotta, csodálkozott a pásztorok elbeszélésén.*

¹⁸ *És mindenek, a kik hallák, elcsodálkoznak azokon, a miket a pásztorok nékik mondtak.*

¹⁸ Mindenki, aki hallotta, elcsodálkozott azon, amit a pásztorok elbeszéltek.

¹⁹ MARIA AUTEM CONSERVABAT OMNIA VERBA HAEC CONFERENS IN CORDE SUO.

¹⁹ Mária meg mind emlékezetébe véste szavaikat és szívében egyeztette.

¹⁹ Mária pedig megjegyezte mindezeket a dolgokat, és el-elgondolkodott rajtuk szívében.

¹⁹ *Mária pedig szívébe véste szavaikat és el-elgondolkodott rajtuk.*

¹⁹ *Mária pedig mind ez ígéket megtartja, és szívében forgatja vala.*

¹⁹ Mária őrizte szívében ezeket a dolgokat, és kereste értelmüket.

²⁰ ET REVERSI SUNT PASTORES GLORIFICANTES ET LAUDANTES DEUM IN OMNIBUS, QUAE AUDIERANT ET VIDERANT, SICUT DICTUM EST AD ILLOS.

²⁰ A pásztorok hazatértek, dicsőítették és magasztalták az Istent mindenért, amit csak hallottak, és úgy láttak, ahogy tudtul adták nekik.

²⁰ A pásztorok pedig visszatértek, magasztalták és dicsérték Istent mindazokért a dolgokért, amiket hallottak és láttak úgy, ahogy megmondták nekik.

²⁰ *A pásztorok azután hazatértek. Dicsérték és magasztalták Istent mindazért, amit láttak és hallottak úgy, ahogy az angyal előre elmondta nekik.*

²⁰ *A pásztorok pedig visszatérének, dicsőítvén és dicsérvén az Istent mind azok felől, a miket hallottak és láttak, a mint nékik megmondatott.*

²⁰ A pásztorok pedig visszatértek, dicsőítve és magasztalva Istent mindazért, amit pontosan úgy hallottak és láttak, ahogy előre hírül vitték nekik.

1.3. BEHATÁROLÁS

Jézus születésének tömör leírása (Lk 2,1-7), illetve a körülmételés (Lk 2,21) és a templomban való bemutatás (Lk 2,22-38) szakaszai veszik körül ezt az epizódot (Lk 2,8-20). Az evangélista két részre osztja: az angyalok találkozása a pásztorokkal (Lk 2,8-14) és a pásztorok zarándoklata Betlehembe (Lk 2,15-20). Az általunk vizsgált perikópa tehát a Lk 2,15-20 versek között található.

1.4. SZÓ SZERINTI ÜZENET

Lukács hangsúlyozza, hogy

- A Kisded Jézus egy családba születik bele egyszerű körülmények között (Lk 2,16), amelyben az Úr gyengédsége ragyog fel.
- Isten szava beteljesül, hiszen a pásztorok is úgy találtak mindent, ahogy az angyalok mondták nekik (Lk 2,20).
- A pásztorok útra kelnek, hogy lássák a megszületett Kisdedet. Útjuk zarándoklat, amely során maguk is megváltoznak az Úr Jézussal való találkozás által (Lk 2,16): Istent dicsőítve és dicsérve térnek haza (Lk 2,20).
- Mária Isten Szavának őrzésében is alázatos példakép, aki fontolgatja, egyberakja az angyalok és az egyszerű pásztorok által mondottakat is.

1.5. KULCSSZAVAK RÖVID ELEMZÉSE

τὸ ῥῆμα (*to hréma*): beszéd, szó, dolog (Lk 2,15.17.19)

Ez a főnév háromszor is előfordul a szakaszban utalva a Betlehemben történetekre, amiket az Úr adott tudtukra angyalán keresztül a pásztoroknak, akik erről beszámolnak Máriának és Józsefnek. Jézus édesanyja ezeket a szavakat őrzi meg a szívében. Ugyanezzel a kifejezéssel írja le az evangélista azt is, hogy Mária engedelmeskedik az Úr szavának (Lk 1,38), illetve, hogy a tizenkét éves Jézus beszédét is a szívébe zárja (Lk 2,51). Továbbá Lukács hangsúlyozza azt is, hogy Péter is a Mester szavára veti ki a hálót (Lk 5,5). Az evangélista tehát arra hívja az olvasóit, hogy Mária, a pásztorok és Péter példáját követve fogadják be Jézus szavát és bízzák rá magukat minden nap.

συνετήρει (*szünetérei*): megőrizte, megtartotta (Lk 2,19)

A kifejezés visszhangzik az igekötő nélküli, rövidebb τηρέω (téreo) igealakokkal: aki szereti Jézust, az megtartja a szavát, a parancsolatait (vö. Jn 14,21; 15,10).

Továbbá ez az igeforma egy folyamatos, rendszeres cselekvést fejez ki, amit az is nyomatékosít, hogy csak egyszer jelenik meg a Lukács-evangéliumban. Mária tehát egész életében a Szóra figyelő, azt őrző személyként áll előttünk.

συμβάλλουσα (szümbállúsza): megtárgyalva, megfontolva, mérlegelve (Lk 2,19)

A szó valaminek az „egybe dobását”, egységbe rendezését, s ezáltal megfontolását fejezi ki, ami ellentéte a szétdobálásnak. Amíg a Sátán, a „Szétdobáló” szétforgat, addig Mária legyőzi őt, hiszen Istennek a szavát fontolgatja a szívében. A szív a döntés központja, vagyis az a hely, ahol az ember meghozza a döntéseit. A Szent Szűz tehát Isten ígéje szerint dönt és cselekszik.

1.6. KONTEXTUÁLIS – KÁNONI PÁRHUZAMOK

Párhuzamok Lukács evangéliumán belül

Lk 2,51 Velük ment hát, lement Názáretbe, és engedelmeskedett nekik. Szavait anyja mind megőrizte szívében.

Lk 5,25 A szemük láttára rögtön fölkel, fogta az ágyát, amelyen feküdt, és az Istent dicsőítve hazament.

Lk 7,16 Mindnyájukat elfogta a félelem, és magasztalták Istent ezekkel a szavakkal: „Nagy prófétánk támadt”; és: „Meglátogatta népét az Isten.”

Lk 13,13 Közben rátette a kezét. Az rögtön fölegyenesedett, és dicsőítette az Istent.

Lk 17,15 Az egyik, amikor észrevette, hogy meggyógyult, visszament, és emelt hangon dicsőítette az Istent

Lk 18,43 Azon nyomban visszanyerte szeme világát és Istent dicsőítve követte. Ezt látta az egész nép s magasztalta az Istent.

Lk 23,47 Amikor a százados a történeteket látta, dicsőítette az Istent, s azt mondta: „Ez az ember valóban igaz volt.”

Szinoptikus párhuzam

Mt 15,31 Amikor a nép látta, hogy a némák beszélnek, a bénák meggyógyulnak, a sánták járnak és a vakok látnak; elámult és dicsőítette Izrael Istenét.

Kánoni elemzés (párhuzamok a Szentírás más könyveiben)

Ter 37,11 Bátyjai féltékenyek lettek rá, apja ellenben megjegyezte magának a dolgot.

Iz 1,3 Az ökör megismeri gazdáját, és a szamár urának jászolát, csak Izrael nem ismer meg, népem nem tud semmit megérteni!

ApCsel 11,18 Miután ezeket hallották, elhallgattak, és dicsőítették az Istent: „Tehát a pogányoknak is megadta az Isten az életre vezető bűnbánatot.”

2. MEDITATIO – ELMÉLKEDÉS

2.1. PATRISZTIKUS NÉZŐPONT

Béda Venerabilis: A pásztorok, mint igazi virrasztók, nem azt mondták: „Lássuk a gyermeket!”, hanem: „Lássuk az Igét, ami történt!”. Vagyis: Lássuk, hogyan lett az örök Ige érettünk emberré; hiszen ez az Ige az Úr. Mutassa meg nekünk: mit tett. Vagyis:

Lássuk, hogyan cselekedett maga az Ige, mutassa meg nekünk saját testét! (...) Még a magányosan élő ember is pásztori hivatalt visel, ha sok jót tesz és tiszta gondolatokat gyűjt magának, lelkét igazságosan és mérsékelten irányítja, a Szentírás igéivel táplálja és az ördög incselkedései ellen megvédeni törekszik.

2.2. TANÍTÓHIVATALI NÉZŐPONT

2.2.1. KATOLIKUS EGYHÁZ KATEKIZMUSA

456. A Nicea–konstantinápolyi hitvallással válaszolunk, amelyben megvalljuk: „Értünk, emberekért és a mi üdvösségünkért leszállott a mennyből, megtestesült a Szentlélek erejéből, Szűz Máriától, és emberré lett.”

457. Az Ige testté lett, hogy minket Istennel kiengesztelve üdvözítsen: „Isten szeretett minket és elküldte Fiát engesztelésül a bűneinkért” (1Jn 4,10). „Az Atya elküldte a Fiút a világ Üdvözítőjéül” (4,14). „Ő azért jelent meg, hogy elvegye a bűnöket” (3,5):

„Orvosra volt szüksége természetünknek, mely betegségben sínylődött. Fölemelőre szorult az ember, aki elesett. Elevenítőre szorult az, aki kiesett az életből. A jóhoz visszavezető szorult az, aki elveszítette a jóban való részesedést. A világosság jelenlétére szorult az, akit sötétségbe zártak. Megváltót keresett a fogoly, támaszt a megbilincsel, szabadítót az, akit a rabszolgaság igája görnyesztett. Vajon értéktelen és jelentéktelen dolgok-e ezek, melyek arra indították Istent, hogy leszálljon emberi természetünk meglátogatására, amikor az emberiség oly nyomorúságos és szerencsétlen állapotban volt?

458. Az Ige testté lett, hogy így mi megismerjük Isten szeretetét: „Az Isten szeretete abban nyilvánult meg bennünk, hogy Isten elküldte a világba egyszülött Fiát, hogy általa éljünk” (1Jn 4,9). „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen” (Jn 3,16).

459. Az Ige testté lett, hogy a szentség példaképe legyen számunkra: „Vegyétek magatokra igámat és tanuljatok tőlem...” (Mt 11,29). „Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet, senki sem jut az Atyához, csak énáltalam” (Jn 14,6). És a színeváltozás hegyén maga az Atya parancsolja: „Őt hallgassátok” (Mk 9,7). Ő csakugyan a boldogságok modellje és az új törvény normája: „Szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket” (Jn 15,12). Ez a szeretet megköveteli, hogy az ő nyomában járva odaadjuk önmagunkat.

460. Az Ige testté lett, hogy bennünket az „isteni természet részeseivé tegyen” (2Pt 1,4): „Isten Igéje azért ember, és aki Isten Fia, azért lett az ember fiává, hogy az ember Isten Igéjével egyesülve és a gyermekké fogadást fölfogva Isten fiává legyen”. „Ő azért lett emberré, hogy mi istenekké váljunk.” „Isten egyszülött Fia, mert istenségének részesévé akart tenni minket, magára vette természetünket, hogy emberré lévén az embereket istenekké tegye.”

466. A nesztoriánus eretnokség Krisztusban külön emberi személyt tételezett föl, aki Isten Fiának isteni személyéhez kapcsolódott. Ezzel szemben Alexandriai Szent Cirill és a III. egyetemes Efezusi Zsinat 431-ben megvallotta, hogy „az Ige, személye szerint (hüposztaszisz szerint) egyesítvén magával az értelmes lélektől átlelkesített testet (...),

emberré lett”. Krisztus emberségének nincs más alanya, mint Isten Fiának isteni személye, mely fölvette azt, és magáévá tette fogantatása pillanatában. Ezért az Efezusi Zsinat 431-ben kihirdette, hogy Isten Fiának Mária méhében történt emberi fogantatása által Mária „Istenszülő (...), nem azért, mintha az Ige természete vagy istensége eredetének elvét a szent Szűztől vette volna, hanem mert azt a szent és értelmes lélektől áthatott testet vette tőle magára, mellyel az Isten Igéje is személye szerint egyesült, és ezért mondjuk, hogy test szerint született”.

461. Az Egyház – átvéve Szent János kifejezését („Verbum caro factum est”, `az Ige testté lőn', Jn 1,14) – megtestesülésnek nevezi a tényt, hogy Isten Fia magára vette az emberi természetet, hogy abban vigye végbe megváltásunkat. Egy Szent Pál által idézett himnuszban az Egyház így énekli meg a megtestesülés misztériumát:

„Ugyanazt a lelkületet ápoljátok magatokban, amely Jézus Krisztusban volt. Ő mint Isten, az Istennel való egyenlőségét nem tartotta olyan dolognak, amelyhez föltétlenül ragaszkodnia kell, hanem szolgálai alakot öltött, kiüresítette magát, és hasonló lett az emberekhez. Külsejét tekintve olyan lett, mint egy ember. Megalázta magát és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.” (Fil 2,5–8) 462. A Zsidókhoz írt levél ugyanerről a misztériumról mondja:

„Krisztus ezért beszél így, amikor a világba lép: »Áldozatot és ajándékot nem kívántál, de emberi testet alkottál nekem. Nem kedves előtted az engesztelő és égőáldozat. Ezért így szóltam: Íme, eljövök, Istenem, hogy teljesítsem akaratodat, mint a könyvtekercsben rólam írva van.«, (Zsid 10,5–7, idézi a Zsolt 40,7–9-et a Septuaginta szerint)

463. Az Isten Fia igaz megtestesülésébe vetett hit a keresztény hit megkülönböztető jegye. „Az Istentől származó lelket erről ismeritek föl: Minden lélek, amely megvallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, az Istentől van” (1Jn 4,2). Ez az Egyház örömteli meggyőződése kezdettől fogva, amikor a „jámბorság nagy misztériumát” énekli: Ő „megjelent testben” (1Tim 3,16).

470. Mivel a megtestesülésben, ebben a titokzatos egyesülésben „az emberi természet fölvetett, de nem semmisített meg”, az Egyház századok során jutott el oda, hogy vallja Krisztus emberi lelkének – értelmi és akarati tevékenységével együtt – és emberi testének teljes valóságát. Ugyanakkor arra is szüntelenül emlékeztetnie kellett, hogy Krisztus emberi természete Isten Fiának isteni személyéhez tartozik, aki magára vette. Aki az emberi természetben jelen van, és mindaz, amit benne művel, a „Szenháromság egyik személyétől” való. Isten Fia tehát közli a maga emberségével sajátos, szenháromságos, személyes létmódját. Krisztus tehát lelkében és testében emberi módon fejezi ki a Szenháromság életét.

„Isten Fia (...) emberi kézzel dolgozott, emberi értelemmel gondolkodott, emberi akarattal cselekedett, emberi szívvel szeretett. Szűz Máriától születvén valóban egy lett közülünk, a bűnt kivéve mindenben hasonló lett hozzánk.”

471. Laodikeai Apollinarisz azt állította, hogy Krisztusban az Ige helyettesítette a lelket vagy a szellemet. E tévedés ellen vallotta az Egyház, hogy az örök Fiú az értelmes, emberi lelket is magára vette.

472. Ez az emberi lélek, amelyet Isten Fia magára vett, valódi emberi megismeréssel rendelkezett. E megismerés mint ilyen önmagában nem lehetett határtalan: térben és időben folyó életének történelmi körülményei között valósult meg. Ezért Isten emberré lett Fia gyarapodhatott „bölcességben, korban és kedvességben” (Lk 2,52), sőt érdeklődnie kellett olyan dolgok iránt, melyeket emberi mivoltában tapasztalati úton kellett megtanulnia. Ez megfelelt annak, hogy a „szolgai alakjában” önként kiüresítse önmagát.

473. Ugyanakkor Isten Fiának e valóban emberi megismerése személyének isteni életét fejezte ki. „Isten Fia mindent tudott, mégpedig azáltal, aki azt az embert magára öltötte; nem természete szerint, hanem mert az Igével egyesült, (...) az emberi természet, mert egyesült az Igével, minden isteni dolgot is tudott, mégpedig Fölségének megfelelően.” Ez elsősorban arra a bensőséges és közvetlen megismerésre vonatkozik, amellyel Isten emberré lett Fia rendelkezik az Atyáról. A Fiú emberi megismerésében is megmutatta azt az átható isteni megismerést, mellyel az emberek szívének titkos gondolatairól tudott.

474. Krisztus emberi megismerése – a megtestesült Ige személyében az isteni Bölcsességgel való egysége miatt – teljesen tudta azokat az örök terveket, amelyeknek kinyilatkoztatására jött. Amiről e tekintetben azt mondja, hogy nem tudja, arról másutt magyarázatul adja, hogy nem kapott rá küldetést, hogy föltárja.

475. Hasonlóképpen az Egyház a VI. egyetemes zsinaton megvallotta, hogy Krisztusnak két akarata és két természetes tevékenysége van, tudniillik isteni és emberi, melyek nem szembenállnak, hanem együttműködnek úgy, hogy az emberré lett Ige Atyja iránti engedelmisségében emberként akarta mindazt, amit Istenként az Atyával és a Szentlélekkel közösen elhatározott a mi üdvösségünkre. Az Egyház vallja, hogy „Krisztus emberi akarata ellenállás és ellenszegülés nélkül aláveti magát mindenható, isteni akaratának”.

476. Mivel az Ige testté lett és valódi emberi természetet öltött magára, Krisztus „teste konkrét emberi test volt”. Ezért Jézus emberi arca „megfesthető”. Az Egyház a VII. egyetemes zsinaton törvényesnek ismerte el, hogy szentképeken megjelenítsék.

477. Az Egyház azt is kezdettől fogva elismerte, hogy Jézus testében Isten, aki „a maga világában láthatatlan, a mi világunkban láthatóvá lett”. Valójában Krisztus testének egyéni vonásai Isten Fiának isteni személyét fejezik ki. Ő ugyanis emberi testének vonásait annyira magáévá tette, hogy szentképen megfestetten tisztelhetők, mert a hívő, aki az ő képét tiszteli, „benne a megfestett személyt imádja”.

478. Jézus élete folyamán, haláltusájában és szenvedésében mindannyiunkat együtt és egyenként ismert és szeretett, és mindegyikünkért odaadta önmagát: Isten Fia „szeretett engem és fölládozta magát értem” (Gal 2,20). Ő mindannyiunkat emberi szívvel szeretett. Ezért Jézus szentséges Szíve, melyet bűneink sebeztek meg és üdvösségünkért szúrtak át, „kiváltságos jele és szimbóluma (...) annak a szeretetnek, mellyel az isteni Megváltó az örök Atyát és minden embert szüntelenül szeret”.

437. Az angyal hírül adta a pásztoroknak Jézusnak, mint az Izraelnek ígért Messiásnak a születését: „Ma megszületett a Megváltótok, az Úr Krisztus, Dávid városában” (Lk 2,11).

Ő kezdettől fogva az, „akit az Atya megszentelt és a világba küldött” (Jn 10,36), a Mária szűz méhében fogantatott „szent”. Józsefet Isten arra hívta, hogy vegye magához jegyesét, aki méhében azt hordozta, aki „a Szentlélektől fogantatott” (Mt 1,20), hogy Jézus, „akit a Krisztusnak neveznek”, József feleségétől szülessék Dávid messiási nemzetségében (Mt 1,16).

525. Jézus egy istálló alázatosságában született, szegény családban; az esemény első tanúi egyszerű pásztorok voltak. Ebben a szegénységben ragyog föl az Ég dicsősége. Az Egyház nem fárad bele ezen éjszaka dicsőségének megéneklésébe:

„A Szűz ma világra hozza az Örökkévalót,
És a föld a Megközelíthetetlennek
egy barlangot kínál.
Az angyalok és a pásztorok magasztalják Őt,
És a bölcsek a csillag nyomán közelednek,
Mert hiszen értünk született
A kicsinyke Gyermekek, az Örök Isten!”

526. Istenhez képest „gyermekké lenni” az Országba történő belépés föltétele; ehhez meg kell alázkodni, kicsivé kell válni; sőt „újra kell születni” (Jn 3,7), Istenből kell születni, hogy valaki Isten fiává legyen. A születés misztériuma teljesedik bennünk, amikor Krisztus „formálódik” bennünk. Jézus születése e „csodálatos cserének” misztériuma:

Ó, csodálatos csere! Az emberi nem Teremtője, átlelkesített testet öltvén magára, a Szűztől születni méltóztatott; és férfi közreműködése nélkül jövén a világra, nekünk ajándékozta istenségét.

439. Sok zsidó és néhány pogány is, akik osztoztak a zsidók reménységében, fölismerték Jézusban az Izrael Istene által megígért „Dávid fia” alapvető messiási vonásait. Jézus elfogadta a Messiás címet, amelyhez joga volt, de nem minden fönntartás nélkül, mert kortársai közül nem egy nagyon emberi s lényegében politikai értelemben fogta föl.

496. A hit első megformulázásaitól kezdve az Egyház vallotta, hogy Jézus egyedül a Szentlélek ereje által fogantatott Szűz Mária méhében, állítván ennek az eseménynek testi szempontját is: Jézus „férfi magva nélkül (...) a Szentlélektől fogantatott”. Az egyházatyák a szűzi fogadásban annak jelét látják, hogy Isten Fia valóban a miénkkel azonos emberi természetben jött el.

Így mondja Antiochiai Szent Ignác (a 2. század elején): „Láttam (...), hogy teljes és szilárd hittel hisztek a mi Urunkban, aki valóban Dávid nemzetségéből való test szerint, Isten Fia Isten akarata és hatalma szerint, valóban Szűztől született; (...) Poncius Pilátus alatt (...) értünk testben valóban fölszögeztetett (...). Valóban szenvedett, mint ahogy valóban föl is támadt”.

559. Hogyan fogadja Jeruzsálem Messiását? Jézus, aki mindig visszahúzódott a nép törekvése elől, hogy királlyá tegyék, most megválasztja az időt, és gondosan előkészíti messiási bevonulását „Atyjának, Dávidnak” városába (Lk 1,32). Ujjongással veszik körül mint Dávid fiát, mint olyat, aki üdvösséget hoz [a Hozsanna azt jelenti: „Ments meg!”, „Adj üdvösséget!"]. Most azonban a „dicsőség királya” (Zsolt 24,7–10) „szamáron ülve”

(Zak 9,9) vonul be városába: Sion leányát, Egyházának előképét, nem csellel és nem is erőszakkal veti hatalma alá, hanem alázattal, mely bizonyosságot tesz az Igazságról. Ezért azon a napon országának alattvalói lesznek a gyermekek és „Isten szegényei”, akik úgy köszöntik Őt, ahogy az angyalok hirdették a pásztoroknak. Fölkiáltásukat – „Áldott, aki jön az Úr Nevében” (Zsolt 118,26) – az Egyház ismétli az eucharisztikus liturgia Sanctusában, hogy ezzel kezdje az Úr húsvétjára való emlékezést.

2616. A Jézushoz intézett imádságot Jézus már nyilvános működése idején meghallgatta olyan jelekkel, melyek halálának és föltámadásának hatékony erejét elővételezik: Jézus meghallgatja a hívő imádságot, akár szavakba foglalt (leprás, Jairus, kánaáni asszony, jobb lator), akár ki nem mondott (a béna hordozói, a ruháját megérintő vérfolyásos asszony, a bűnös nő könnyei és kenete). A vakok nyomatékos kérése – „Könyörülj rajtunk, Dávid fia!” (Mt 9,27), „Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam!” (Mk 10,48) – föllevenedik a Jézus-imádság hagyományában: „Úr Jézus Krisztus, Isten Fia, könyörülj rajtam, bűnösön!” A betegségek meggyógyításával vagy a bűnök megbocsátásával Jézus mindig válaszol az imádságra, mely hittel fordul hozzá: „Menj békében, a hited meggyógyított téged!”

Szent Ágoston nagyszerűen foglalja össze Jézus imádságának három dimenzióját: „Imádkozik értünk mint Papunk; imádkozik bennünk mint a mi Főnk; mi imádkozunk Hozzá mint Istenünkhöz. Ismerjük föl tehát Benne a mi hangunkat, és az Ő hangját mibennünk.”

65. „Sokszor és sokféleképpen szólt egykor Isten az atyákhoz a Prófétákban, ezekben az utolsó napokban a Fiúban szólt hozzánk” (Zsid 1,1–2). Krisztus Isten emberré lett Fia, az Atyának egyetlen, tökéletes és fölülmúlhatatlan Igéje. Benne az Atya mindent elmondott, és rajta kívül nem adatik más ige. Keresztes Szent János egyebek mellett a Zsid 1,1–2-höz írt magyarázatában ezt világosan kifejezi:

„Nekünk adván, ahogyan adta, a Fiát, aki az ő egyetlen Igéje, ebben az egyetlen Igében mindent elmondott, és más mondanivalója nincs többé. (...) Amit ugyanis korábban csak részletekben mondott a Prófétáknak, azt most egészében elmondta, amikor a teljességet, tudniillik a Fiát adta nekünk. Ha ezek után valaki most kérdezni akarná Istent, vagy látomásokat, kinyilatkoztatásokat akarna tőle, az nemcsak esztelenül cselekedne, hanem egyenesen megsértené Őt, nem Krisztusra szegezvén a szeméit, illetve valami mást vagy újdonságot keresve rajta kívül.”

102. A Szentírás minden szavával Isten egyetlen szót mond: az Ő egyszülött Igéjét, akiben teljesen kimondja önmagát.

„Kedvességtek tudja, hogy Isten egyetlen beszéde húzódik végig minden Íráson, és sok szentnek szája által egy Ige hangzik, akinek mivel kezdetben Isten az Istennél, ott nincsenek szótagjai, hiszen ott nincs idő.”

333. A megtestesült Ige életét a Megtestesüléstől a Mennybemenetelig körülveszi az angyalok imádata és szolgálata. Amikor Isten „bevezeti az elsőszülöttet a világba, ezt mondja: »Imádjá őt Isten minden angyala«, (Zsid 1,6). A Krisztus születésekor fölhangzott dicsőítő énekük – „Dicsőség a magasságban Istennek” (Lk 2,14) – továbbhangzik az Egyház dicsőítő imájában. Ők vigyáznak Jézusra gyermekkorában, szolgálnak neki a pusztában, megerősítik a halálküzdelemben, amikor

megmenekülhetett volna általuk ellenségek kezéből, mint egykor Izrael. Angyalok „evangelizálnak” is hirdetvén a megtestesülés jó hírét és Krisztus föltámadását. Jelen lesznek Krisztus visszatérésekor, akit hirdetnek, és szolgálni fogják az ítéletkor.

1159. A szent kép, a liturgikus ikon elsősorban Krisztust jeleníti meg. A szent kép nem képes megjeleníteni a láthatatlan és fölfoghatatlan Istent. Isten Fiának megtestesülése képek új „rendjét” nyitotta meg:

„Egykor, mivel sem teste, sem alakja nincsen, Istent egyáltalán nem lehetett ábrázolni. Most azonban, miután testben láthatóvá vált és az emberekkel együtt élt, arról, amit Istenből láttam, készíthetek képet. (...) Mi pedig fedetlen arccal szemléljük az Úr dicsőségét.”

1160. A keresztény ikonográfia képbe írja át azt az evangéliumi üzenetet, amit a Szentírás szóval közvetít. A kép és a szó kölcsönösen megvilágítják egymást:

„Összefoglalva: mi őrzünk minden egyházi hagyományt, akár írásban, akár szóban hagyták ránk, anélkül hogy újításokkal helyettesítenénk azokat. E hagyományok egyike az ikonfestészet. Ez, mivel összhangban van az evangélium üzenetével, alkalmas arra, hogy megerősítse hitünket Isten Igéjének valóságos és nem elképzelt megtestesülésében, és nagy gyarapodást hozzon számunkra. Azok a dolgok ugyanis, amelyek kölcsönösen megvilágítják egymást, nyilvánvalóan azonos jelentést hordoznak.”

1161. A liturgikus ünneplés minden jele Krisztusra irányul, így az Istenanya és a szentek képei is: Krisztusról tanúskodó jelek, aki megdicsőül bennük. Őbennük látjuk „a tanúk felhőjét” (Zsid 12,1), akik továbbra is törődnek a világ üdvösségével, s akikkel – mindenekelőtt a szentségek ünneplésében – mi egyek vagyunk. Képeik megmutatják hitünknek az „Isten képmására teremtet” és az Ő „hasonlatosságára” átalakult embert, és az angyalokat is, akik Krisztusban szintén újra egybe vannak foglalva:

„Szent Atyáink Istentől sugalmazott Tanítóhivatalát és a katolikus Egyház hagyományát követve (mert tudjuk, hogy ez a hagyomány a Szentléleké, aki az Egyházban lakik), teljes bizonyossággal és gondossággal elhatározzuk, hogy mind a drága és elevenítő keresztet, mind a tiszteletreméltó és szent – akár festett, akár mozaikból vagy bármely más megfelelő anyagból készült – képeket Isten szent egyházaiban alkalmazni kell szent edényeken és ruhákon, falakon és táblákon, magánházakban és utak mentén: mind Istenünknek és Üdvözítőnk, Jézus Krisztusnak, mind Asszonyunknak, az egészen tiszta és szent Istenszüllőnek, a tisztelendő angyaloknak és az összes szenteknek és igazaknak képeit.”

1162. „A képek szépsége és színe serkenti imádságomat. E képek, mint a mező képe, Isten dicsőítésére serkenti a szívemet.” A szent képek szemlélése, az Isten igéjén való elgondolkodással és az egyházi himnuszok éneklésével együtt beleszövődik a liturgikus jelek harmóniájába azért, hogy az ünnepektől misztérium bevésszék a szív emlékezetébe, majd a hívők új életében mutatkozzék meg.

2131. A megtestesült Ige misztériumára támaszkodva 787-ben a hetedik egyetemes zsinat Niceában igazolta a képrombolókkal szemben az ikonok tiszteletét: és nemcsak Krisztusét, hanem Isten Anyját, az angyalokét és a szentekét is. Isten Fia a megtestesülésével a képek új „üdvrendjét” indította el.

2502. A szakrális művészet akkor igaz és szép, amikor megfelel sajátos hivatásának: a hitben és az imádásban fölidézi és dicsóíti Isten transzcendens misztériumát; az Igazság és Szeretet nagyszerű szépségét, mely megjelent Krisztusban, aki „dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása” (Zsid 1,3), akiben „benne lakik testi formában az istenség egész teljessége” (Kol 2,9); a Boldogságos Szűz Máriában és az angyalokban és a szentekben tükröződő lelki szépséget. A hiteles szakrális művészet elvezeti az embert a Teremtő és Megváltó, Szent és Megszentelő Isten imáadására és szeretetére és az imádságra.

2.2.2. PÁPAI GONDOLATOK

SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA DOMINUM ET VIVIFICANTEM KEZDETŰ ENCIKLIKÁJA

16. (...) „A lelkem, amely rajtad nyugszik,
és szavaim, amelyeket ajkadra adtam,
nem hagyják el ajkadat,
sem gyermekeid ajkát,
sem gyermekeid gyermekeinek ajkát,
mostantól mindörökre – mondja az Úr.” (Iz 59,21).

Az itt idézett prófétai szövegeket az evangéliumok fényében kell olvasnunk, mint ahogyan az Újszövetség is az Ószövetség eme csodálatos szövegeiben különös megvilágítást nyer. A próféta a Messiást úgy ábrázolja, mint aki a Szentlélek erejében jön, aki magában hordja ennek a Léleknek a teljességét mások részére is, Izraelnek, minden népnek, az egész emberi nem számára. A Szentlélek teljességét sokfajta ajándék követi, az üdvösség adományai, amelyek különösen a szegényeknek és a szenvedőknek szólnak, és mindenkinek, aki szívét ezeknek az adományoknak kitarja – gyakran életük fájdalma tapasztalatával; de mindenekelőtt azzal a belső készséggel, amely a hitből ered. Az agg Simeon, „igaz és istenfélő ember”, akit a „Szentlélek töltött el”, amikor Jézust a templomban bemutatták, megpillantotta benne „az üdvösséget, amely minden nép számára készült”, de azt a szenvedést is – a keresztet –, melyet édesanyjával együtt el kell viselnie (Vö. Lk 2,25-35). Még mélyebben megértette ezt Szűz Mária – aki „a Szentlélektől foganta őt” (Vö. Lk 1,35) –, amikor szívében gyakran elgondolkozott a Messiás misztériumáról, amelynek ő is részese lett (Vö. Lk 2,19.51).

SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA REDEMPTORIS MATER KEZDETŰ ENCIKLIKÁJA

20. Lukács evangéliuma elmondja azt az esetet, amikor „egy asszony a tömegből odakiáltott” Jézusnak, mondván: „boldog a méh, amely kihordott, és az emlő, amelyet szoptál” (Lk 11,27). Ez a dicséret nyilván Máriának, Jézus test szerinti édesanyjának szól. Jézus anyját ez az asszony talán nem is ismerte személyesen. Amikor Jézus megkezdte messiási művét, Mária nem követte őt, hanem otthon maradt Názáretben. Mondhatjuk, hogy ennek az ismeretlen asszonynak a szavai emelték ki Máriát addigi rejtettségéből.

Ezek a szavak, legalább egy pillanatra, felvillantották a tömeg előtt Jézus gyermekségének evangéliumát. Ez az az evangélium, amelyben Mária mint anya van jelen, mint aki Jézust méhében hordta, a világra hozta és anyai szeretettel gondozta: a tápláló anya tehát, akire ez az asszony a tömegből felhívja a figyelmet. Ez által az anyaság

által Jézus – a Magasságbeli Fia (Lk 1,32) – valóban az ember fia. „Test”, mint minden ember: „Ige, aki testté lett” (Jn 1,14). Test és vér Máriából!

Az asszony áldására, mely test szerinti édesanyjának szólt, Jézus sajátosan válaszolt: „Hát még azok milyen boldogok, akik hallgatják az Isten szavát, és hűségesek is maradnak hozzá” (Lk 11,28). A testi anyaság helyett arra a titokzatos lelki kötődésre akar itt rámutatni Jézus, amely Isten szavának hallásából és követéséből ered.

Ugyanez az utalás a lelki javak területére még jobban kitűnik Jézusnak egy másik válaszából, melyet a szinoptikusok jegyeztek fel. Amikor Jézusnak jelentették, hogy „kinn állnak anyád és rokonaid, és látni szeretnének”, ő ezt válaszolta: „Az én anyám és az én testvéreim azok, akik hallgatják és megtartják Isten igéjét” (Lk 8,20-21). Ezt akkor mondta, amikor „végighordozta tekintetét a körülötte ülőkön” – olvassuk Márknál (Mk 3,32-34), Máténál pedig amikor „kitárta tanítványai felé karját” (Mt 12,47-49).

Ezek a kijelentések összefüggnek azzal a válasszal, amelyet a tizenkét éves Jézus adott Máriának és Józsefnek, miután harmadnapra rátaláltak a jeruzsálemi templomban.

Amikor Jézus elhagyta Názáretet, és nyilvános működését megkezdte egész Palesztinában, csakis és kizárólag azzal foglalkozott, „ami az Atyáé” (Lk 2,49). Hirdette az országot, az „Isten országát” és „az Atya dolgait”. Ezek új perspektívát és értelmet adnak mindennek, ami emberi, így az emberi célokra és feladatokra vonatkozó kapcsolatoknak is. Ebben az új dimenzióban a testvériség is más jelentést kap, mint a vér szerinti testvériség, mely azonos szülőktől való leszármazást jelent. Sőt Isten országának keretében, Isten atyaságának fényében még az „anyaság” is más jelentést kap. A Lukácsnál található szavakkal Jézus az anyaságnak ezt az új jelentését tanítja.

Eltávolodik ezzel attól, aki az anyja, a test szerinti anyja? Ott akarja hagyni őt a rejtettség árnyékában, melyet Mária maga választott? Még ha a szavak hangzása szerint így is tűnne, hangsúlyoznunk kell, hogy az az új és másfajta anyaság, amelyről Jézus tanítványainak beszél, különös módon éppen Máriára vonatkozik. Nemde Mária az első azok között, akik „Isten szavát hallgatják és megtartják”? És nem rá vonatkozik mindenekelőtt Jézusnak az a válasza, amelyet a tömegből felkiáltó asszony áldásként mondott szavaira adott? Kétségtelen, hogy Mária a legméltóbb ezekre az áldó szavakra már csak azért is, mert test szerint Jézus édesanyja lett (boldog a méh, amely kihordott, és az emlő, amelyet szoptál), de főként azért, mert a híradás első pillanatában elfogadta az Úr szavát, mert hitt neki, mert Isten iránt engedelmes volt, mert a szavakat „megőrizte” és „szívében gyakran elgondolkodott rajtuk” (Lk 1,38.45; Lk 2,19.51), és egész életével meg is valósította azokat. Ezért mondhatjuk: a Jézustól hallott dicséret egyáltalán nincs ellentétben – a látszat ellenére sem – azzal, amit az ismeretlen asszony fejezett ki, hanem a kettő pontosan Szűz Máriában találkozik, aki egyedül nevezte magát az „Úr szolgálójának” (Lk 1,38). Ha igaz, hogy „boldognak hirdeti őt minden nemzedék” (Lk 1,48), elmondhatjuk, hogy az az ismeretlen „asszony a tömegből” volt az első, aki, bár nem tudatosan, de elsőként erősítette meg a Magnificat prófétai sorát, elindítván ezáltal a Magnificat énekét minden századokra.

Ha Mária hite révén az örök Fiú testi anyja lett, akit a Szentlélek erejében az Atyától kapott szüzességének sértetlenségében, akkor ugyanabban a hitben felfedezte és elfogadta az anyaságnak azt a másik dimenzióját is, melyet Jézus messiási küldetése

során kinyilatkoztatott. Elmondhatjuk, hogy az anyaságnak ez a fogalma már kezdettől, azaz fiának fogantatása és születése pillanatától Mária sajátja volt. Ettől fogva volt az, „aki hitt”. De amikor szemei előtt és lelkében feltárult fia messiási küldetése, önmagától vált egyre nyitottabbá arra az „új” anyaságra, amely az ő, fia melletti szerepét feltárta. Nemde már kezdetben, azaz a hírüladás idején kimondta: „Íme az Úr szolgáló leánya; legyen nekem a te igéd szerint” (Lk 1,38)? Mária egyre jobban és átfogóbban hallotta azt az igét, egyre világosabbá vált előtte – oly mértékben, „mely meghalad minden értelmet” (Vö. Ef 3,19) – az élő Isten kitárulkozása. Bizonyos értelemben így vált fiának első „tanítványává” az anya, Mária, akinek először szólt: Kövess engem”, előbb, mint az apostoloknak vagy bárki másnak.

26. (...) Az Egyház tehát kezdettől fogva Jézus által nézett Máriára, mint ahogyan Mária által Jézusra. Ő volt az Egyház számára akkor (s azóta is) Jézus gyermekségének, názáreti rejtett életének egyedüli tanúja, hiszen „mindent emlékezetébe vésett, amit mondtak, és szívében gyakran elgondolkodott rajtuk” (Lk 2,19; vö. 2,51).

SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA VERITATIS SPLENDOR KEZDETŰ ENCIKLIKÁJA

120. Mária az Irgalmasság Anyja azért is, mert Jézus rábízta Egyházát és az egész emberiséget. A kereszt lábánál, amikor Jánost fiává fogadja, amikor Krisztussal együtt az Atya bocsánatát kéri azok számára, akik nem tudják, mit cselekszenek (vö. Lk 23,34) Mária tökéletes tanulékonyssággal a Szentlélek felé megtapasztalja Isten szeretetének gazdagságát és egyetemességét. Ez a szeretet kitágítja a szívét és alkalmassá teszi arra, hogy átölelje az egész emberi nemet. Ily módon mindannyiunk és mindegyikünk Anyja lett, anya, aki megszerzi nekünk az isteni irgalmasságot.

Mária az erkölcsi élet világító és vonzó példája: „az ő élete tanítás mindenkinek” – írja Szent Ambrus. A szüzekhez beszél, de tágabb horizonton mindegyikünkhöz szól: „A tanító nemességét elsősorban lángoló tanulási vágyának köszönheti. És ki nemesebb Isten Anyjánál, vagy ki ragyogóbb nála, akit maga a Ragyogás választott ki?” Mária szabadságát azáltal éli és valósítja meg, hogy Istennek ajándékozza magát és befogadja Isten ajándékát. Szüzi méhében őrzi Isten emberré lett Fiát a születéséig, ápolja, neveli és kíséri a szabadságnak azzal a végső gesztusával, mely saját életének teljes fölálldozása. Önmaga elajándékozásával Mária teljesen az önmagát az embereknek ajándékozó Isten tervének részévé válik. Befogadván és forgatván a szívében azokat az eseményeket, melyeket nem mindig értett meg (vö. Lk 2,19), mindazok példaképe lett, akik hallgatják Isten igéjét és meg is tartják azt (vö. 11,28); és megérdemli a „Bölcsesség széke” megszólítást. Ez a Bölcsesség maga Jézus Krisztus, Isten örök Igéje, aki kinyilatkoztatja és állandóan teljesíti az Atya akaratát (vö. Zsid 10,5-10). Mária minden embert arra hív, hogy fogadja be ezt a bölcsességet. Felénk is azt mondja, amit a kánai menyegzőn a szolgálóknak mondott: „Bármilyen mond nektek, tegyétek meg!” (Jn 2,5)

Mária megosztja velünk az emberi állapotot, de teljesen áttetsző Isten kegyelme számára. Mivel nem ismeri a bűnt, képes együttérezni minden gyöngeséggel. Megérti a bűnös embert és anyai szeretettel szereti. Éppen ezért az igazság oldalán áll, és osztozik az Egyházzal abban a gondban, hogy mindenkinek és mindig hirdesse az erkölcsi követelményeket. Ugyanezért nem engedi, hogy a bűnös ember abba ringassa magát, hogy az szereti jobban, aki igazolja a bűnét, mert tudja, hogy ily módon erejét vesztené az

Ő Fiának, Krisztusnak áldozata. Az embert semmiféle föloldozás – bármely tetszetős filozófiai vagy teológia tanítás kínálja föl – nem tudja igazán boldoggá tenni: csak a föltámadott Krisztus keresztje és dicsősége tud békét adni lelkiismeretének és üdvösséget adni életének.

Ó Mária, irgalmasság Anyja,
tekints mindannyiunkra,
hogy Krisztus keresztje erejét ne veszítse,
hogy az ember le ne tévedjen a jó útvjáról,
el ne veszítse büntudatát,
gyarapodjék reménye Istenben,
aki „gazdag az irgalomban” (Ef 2,4),
szabadon tegye jó cselekedeteit,
melyeket Ő előre elrendelt (vö. 2,10),
és így egész életével
„dicsőségének dicsérete legyen” (vö. 1,12).

FERENC PÁPA ADMIRABILE SIGNUM KEZDETŰ APOSTOLI LEVELE

5. (...) „Menjünk el Betlehembe, és nézzük meg, hogyan is történt mindaz, amiről hírt adott nekünk az Úr!” (Lk 2,15): ezt mondják a pásztorok az angyalok híradása után. Ez egy nagyon szép tanítás, amely a leírás egyszerűségében érkezik hozzánk. Ellentétben sok emberrel, akik ezer más dolgot akarnak csinálni, a pásztorok a leglényegesebbnek, vagyis a megváltásnak az első tanúivá válnak. A leglenézettebbek és a legszegényebbek azok, akik be tudják fogadni a megtestesülés eseményét. Istennek, aki a kisded Jézusban jön felénk, a pásztorok úgy válaszolnak, hogy elindulnak feléje, hogy részesei legyenek egy szeretettel és hálás csodálattal átjárt találkozásnak. Éppen ez az Isten és gyermekei között, Jézusnak köszönhetően létrejött találkozás hozza létre vallásunkat, ez adja annak egyedi szépségét, mely különleges módon sugárzik a betlehemből.

6. Általában sok szimbolikus szobrocskát helyezünk betlehemeinkbe. Főleg koldusokat és olyan embereket, akik a szív bőségén kívül más gazdagságot nem ismernek. Ők is teljes joggal állnak a kisded Jézus közelében, anélkül, hogy bárki kilakoltathatná vagy eltávolíthatná őket egy olyannyira rögtönzött bölcsőtől, amely körül a szegények egyáltalán nem zavarnak senkit. Sőt, a szegények a kiváltságos részesei ennek a titoknak, és gyakran ők azok, akik leginkább fel tudják ismerni Isten jelenlétét közöttünk.

A betlehemben lévő szegények és egyszerűek arra emlékeztetnek, hogy Isten azokért válik emberré, akik leginkább érzik szeretetének szükségét, és kérik közelségét. Jézus, a „szelíd és alázatos szívű” (Mt 11,29), szegényen született, egyszerű életet élt, hogy megtanítsa nekünk megragadni a leglényegesebbet és belőle élni. A betlehemből azt az egyértelmű üzenetet kapjuk, hogy nem engedhetjük, hogy megtévesszen bennünket a gazdagság és a sokféle, tiszavirág-életű boldogságjavaslat. Heródes palotája a háttérben áll, bezárva, süket az öröm meghirdetése előtt. Jászolban születve maga Isten indítja el az egyetlen valódi forradalmat, amely reményt és méltóságot ad a nincsteleneknek, a kirekesztetteknek: a szeretet forradalma, a gyengédség forradalma. A jászolból Jézus

szelíd hatalommal hív az utolsókkal való osztozásra mint egy olyan, emberségesebb és testvériesebb világhoz vezető útra, amelyben senki sincs kizárva vagy kirekesztve.

A gyerekek – de a felnőttek is! – szeretnek további szobrocskákat helyezni a betlehembe, amelyeknek látszólag semmi kapcsolatuk sincs az evangéliumi elbeszélésekkel. Mindazonáltal ez az elképzelés azt akarja kifejezni, hogy ebben a Jézus által elhozott új világban van hely mindannak, ami emberi és minden teremtmény számára. A pásztoról a kovácsig, a péktől a zenészekig, a vizeskorsót vivő nőktől a játszó gyermekekig...: ők mind a mindennapi életszentséget jelképezik, annak örömét, hogy rendkívüli módon végezzük a mindennapi teendőket, amikor Jézus megosztja velünk az ő isteni életét.

7. A betlehem lassanként elvezet bennünket a barlanghoz, ahol Mária és József szobrát találjuk. Mária egy édesanya, aki szemléli gyermekét, és bemutatja őt azoknak, akik meglátogatják. Szobra arra a nagy titokra irányítja figyelmünket, amely megérintette ezt a lányt, amikor Isten az ő szeplőtelen szívének ajtaján kopogtatott. Az angyal híradására, aki arra kérte, hogy legyen Isten anyja, Mária teljes engedelmességgel válaszolt. Szavai – „Íme, az Úr szolgálója vagyok: történjék velem szavad szerint!” (Lk 1,38) – mindannyiunk számára bizonyosságot tesznek arról, miként kell Isten akaratára hagyatkoznunk a hitben. Ezzel az igennel Mária Isten Fiának anyává vált, anélkül, hogy szüzességét elvesztette volna, sőt Fiának köszönhetően megszentelte azt. Isten anyját látjuk benne, aki nem tartja meg magának Fiát, hanem mindenkit arra kér, hogy engedelmeskedjen az ő szavának, és váltsa valóra azt (vö. Jn 2,5). Mária mellett, a gyermeket és anyját védő testtartásban, ott találjuk Szent Józsefet. Általában kezében botot vagy ritkábban lámpát tartva ábrázolják. Szent József nagyon fontos szerepet játszik Jézus és Mária életében. Ő az őr, aki sosem fárad bele védelmezni családját. Amikor Isten figyelmezteti Heródes fenyegetésére, habozás nélkül útnak indul, és kivándorol Egyiptomba (vö. Mt 2,13–15). A veszély elmúltával pedig visszaviszi a családot Názáretbe, ahol ő lesz a gyermek és serdülő Jézus első nevelője. József a szívében hordozta a nagy titkot, mely Jézust és feleségét, Máriát övezte, és igaz emberként mindig Isten akaratára bízta magát, és meg is valósította azt.

8. A betlehem szíve akkor kezd dobogni, amikor karácsonykor elhelyezzük benne a kisdéd Jézus szobrát. Isten így mutatja meg magát, egy kisgyermekben, hogy karunkba vegyük. Gyengeségébe és kiszolgáltatottságába rejti mindent teremtő és átalakító hatalmát. Lehetetlennek tűnik, mégis így van: Jézusban Isten gyermek volt, és ebben az állapotban akarta feltárni szeretetének nagyságát, amely egy mosolyban és kezének bárki felé történő kinyújtásában mutatkozik meg.

Egy gyermek születése örömet ébreszt és ámulatot vált ki, mert az élet nagy titka elé állít bennünket. Látva az újszülött fiuk előtt álló fiatal házaspár szemének ragyogását megértjük Mária és József érzéseit, akik a kisdéd Jézust nézve Isten jelenlétét érzékelték életükben.

„Az élet ugyanis megjelent” (1Jn 1,2): János apostol így foglalja össze a megtestesülés titkát. A jászol meglátatja, megérinteti velünk ezt az egyedülálló és rendkívüli eseményt, amely megváltoztatta a történelem menetét, és amelytől az évek számozása is kezdődik, Krisztus születése előtt és után.

Isten cselekvésmódja szinte teljesen ledöbbsent, mert lehetetlennek tűnik, hogy lemondjon dicsőségéről, hogy olyan emberré váljon, mint mi. Milyen meglepő látni Istent, aki magára veszi a mi magatartásformáinkat: alszik, anyukájától tejet szopik, sír, és játszik, mint minden kisgyermek! Mint mindig, Isten zavarba ejt, kiszámíthatatlan, folytonosan meghaladja sémáinkat. A betlehem tehát, miközben megmutatja nekünk Istent, ahogyan belépett a világba, arra késztet bennünket, hogy gondoljunk Isten életébe illesztett életünkre; meghív bennünket, hogy tanítvánná váljunk, ha el akarjuk érni az élet végső értelmét.

2.3. LITURGIKUS NÉZŐPONT

2.3.1. AZ EVANGÉLIUMI SZAKASZ KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI A SZENTMISE SZERTARTÁSÁNAK EGYÉB SZÖVEGEIVEL

A mai *evangélium* (Lk 2,15-20) a pásztorok látogatásáról számol be. A pásztorokat az alázatos egyszerűség és hit példáiként állítja elének az Egyház. Karácsonyra jellemző módon fontos a fényszimbolika, ami az evangéliumi szakaszban kifejezett módon ugyan nem jelenik meg, de a felolvasott részt megelőző sorokban a pásztorok által tapasztalt angyali jelenésről is szó esik, melyből a mai liturgián csak annyit hallunk: „miután az angyalok visszatértek a mennybe...”, de ez magában hordozza az Úr dicsőségének felragyogását a pásztorok felett, melyről a Lk 2,8-9 ír: „Pásztorok tanyáztak a vidéken, kint a szabad ég alatt, és éjnek idején őrizték nyájukat. Egyszerre csak ott állt előttük az Úr angyala, és beragyogta őket az Úr dicsősége.” Ez hallható a *válaszos zsoltár* válaszában (Zsolt 96,1.6.11-12): „Fényesség ragyog ma fölöttünk, mert megszületett Urunk, Jézus Krisztus.” Továbbá a pásztorok lelkületére is találhatunk utalást: „Fényesség ragyog az igazra, és öröm a tiszta szívűekre. Örvendjetez igazak az Úrban, és szent nevére áldást mondjatok.” A dicsőség fényének fölragyogása jelenik meg a *karácsonyi I. prefációban* is: „Az Ige megtestesülésének titka által (a te) dicsőséged új fénye ragyogott föl nekünk”.

Hasonlóképp szól a *karácsonyi III. prefáció* is: „A mai napon felragyogott benne megváltásunk fénye”.

Szintén a fényhez, illetve a hívő magatartáshoz kapcsolódva szól a *kezdő könyörgés*:

„Add, hogy a hit fénye, amely lelkünket eltölti, tetteinkben is megnyilvánuljon.” Az *alleluja vers* (Lk 2,14) pedig a felolvasandó evangélium előtti versből az angyalok énekét idézi: „Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség a jóakarátú embereknek.”

Az *egyetemes könyörgések* sokban kapcsolódnak az evangélium szövegéhez. Az első könyörgés a bibliai képeket használja fel az imádság megfogalmazásához: „Add, Urunk, hogy a lelkek pásztorai és hívő nyájad egyaránt tanúságot tegyenek emberszerető jóságodról!”. A harmadik a már említett gondolat mentén a pásztorokéhoz hasonló hozzáállást kér: „Add, Urunk, hogy a betlehemi pásztorok alázatával és egyszerűségével keressünk és megtaláljunk téged!”. Majd a negyedik könyörgés is az evangéliumi szakasz alapján hangzik el: „Add, Urunk, hogy a Szűzanya példájára megőrizzük szívünkben a karácsony örömét”. A könyörgéseket *záró papi ima* pedig szintén visszautal a hallottakra: „Édes Jézusunk! Jászolban fekvő Gyermekként jöttél közénk. Testvérünkké

lettél, hogy üdvözíts minket. Add kegyelmedet, hogy egyszerűségben és igénytelenségben kövessük hívásodat. Aki élsz és uralkodol mindörökkönörökké.” Szintén a pásztorok lelkületét idézi a liturgia végén az *áldozás utáni könyörgés* is: „Urunk, Istenünk, örvendező áhítattal tiszteljük szent Fiad születését. Add, hogy hitünkkel minél teljesebben fogjuk fel Karácsony titkának mélységét, és még lángolóbb szeretettel tegyük magunkévá. Krisztus, a mi Urunk által.”

2.3.2. LITURGIKUS ÉNEKEK

ÉNEKLŐ EGYHÁZ:

Alleluja! Megmutatta az Úr (516)

<http://nepenektar.hu/idoszak/karacsony/liturgia/12/comm/296/alleluja-megmutatta-az-ur-notum-fecit>

Alleluja! Ujjongj, Jeruzsálem (516)

<http://nepenektar.hu/idoszak/karacsony/liturgia/12/comm/304/alleluja-ujjongj-jeruzsalem-exsulta-filia>

Világmegváltó Krisztusunk (24)

<http://nepenektar.hu/idoszak/karacsony/liturgia/22/h/136/vilagmegvalto-krisztusunk-christe-redemptor-omnium>

Jöjjetek, ó, hívek (33)

<http://nepenektar.hu/idoszak/karacsony/liturgia/22/cantio/154/jojjetek-o-hivek-adepte-fideles>

TAIZEI ÉNEKEK:

Gloria, gloria (Taize)

https://www.youtube.com/watch?v=iDNimF_oBjA

Gloria, gloria (Taize)

<https://www.youtube.com/watch?v=XaZDEf9GoRg>

2.4. PEDAGÓGIAI NÉZŐPONT

2.4.1. EVANGÉLIUM TÉMÁJÁT FELDOLGOZÓ IRODALMI MŰVEK

Medriczky Andor: Karácsonyi pásztorének

Betlehemi kis jászolban Isten Fia jött közénk,
Meváltani minden embert gazdagot és a szegényt.
Szeretetet áraszt máris: kis kezét nyújtja felénk.

Betlehemi kis jászolhoz jöttek szegény pásztorok,
Angyalszózat hívta őket, az istálló ragyogott.
S hoztak ami tellett tőlük: báránycsoporthoz, juhászbotot.

Később jöttek a királyok ajándékkal gazdagon,
Tömjén, mirha és aranykincs csillog-villog a napon.
Mert király Ő, a kis Jézus, Övé minden hatalom.

Most mi jöttünk, hazátlanok, legszegényebb hívei,
Vándorúton, kincsek nélkül szívünket kiönteni.
Kicsi Jézus segíts minket hinni, tűrni, küzdeni...

Jókai Anna: Bölcsék és pásztorok

Honnan tudták? Honnan a bölcsék, és honnan a pásztorok, hogy ki az, aki megszületett?
S miért éppen ők, ők először, s nem valaki mások az annyiféle foglalatosságú és
minősítésű, egyébként fürge és mohó sokaságból?

Márk a Születés misztériumáról titokzatosan hallgat. Máté evangéliuma a bölcsokről
beszél, a napkeletiekről, akik kiszámították, a csillagkonstellációból számították ki, hogy
az idő beteljesedett. Lukács viszont a pásztorokról szól, akik megkapták a hírt, angyali
kinyilatkoztatásban, a lélek megérintése által. János nem részletez, hanem összefoglal, a
legmagasabb szakralitás nyelvén: „Kezdetben vala az Ige... és az Ige testté lőn és
köztünk lakozék.” Ez már a beavatottság foka. A tömör érvényességé. Amiben minden
benne van. Elvenni belőle tilos. Hozzátenni locsogás. De teljességében átvilágítani és
megélni: a személy dolga. És az érett személyek szellemi zamata által egyszer tán csak
„megemészthető” földi ittlét dolga.

Mindenki tanuló az univerzumban: óvodától az egyetemig. Vannak bukók, vannak
ismétlők. Vannak előrerukkolók. S vannak, akik „oktatásukat” észre sem veszik.

Ami igaz, az igaz: nem könnyű a tanítványnak, ha felismeri a Mesterét. Mert akkor
követni kell. Nem dicsérgetni, nem a szavait szajkózni, nem kisajátítani, nem
megzsarolni, nem kihasználni őt, hanem követni. Ki, ahogyan képes rá. A bölcsék
módján, elsősorban az eszével, vagy a pásztorok módján, elsősorban az érzéseivel. S
egyszer talán a kettő szintézisében, egész lényével, végre.

A Gyermek körül semmi sem véletlen. A köréje gyűlt társaság sem az. A krisztusi
impulzus megérkezett, a kor „legokosabbjaihoz” és a kor „legegyszerűbbjeihez” fordult a
híradással. Az olló szétnyílt szárnya között így fogta be a minden rendű és rangú
emberiséget. Jött a végtelen csillagövön át, kettős megváltó erővel: a világfelismerés és a
világszeretet sugallatával; hogy ugyanazt az Istent kell felragyogtatnunk az agyunkból,
mint a szívünkben.

Mégis: tapasztaljuk, hogy jelenünk a mai „pásztorokat” lemosolyogja, s a mai
„bölcséket” igyekszik a kaszttól kivetni. Bizony, a primitív, a visszamaradott nézi le itt az
eredendően, természetesen egyszerűt; szimpla, egysíkú anyagtudós a bonyolultabb, több
síkon egzisztáló életkutatót. Megteheti. Megtehetik. Mindenkinek szabadságában áll a
szabadságát szűkíteni vagy rosszul használni. Butának vagy örültnek nyilvánítani a
gyermeki tisztát vagy a túlgondolót. „Nem tudják, mit cselekszenek.” Hamis ok: hamis
következtetés. Hamis cél: előbb-utóbb hamissá torzul az igyekezet is. Így hát legyen

elnéző, akit lenéznek. A csillagok és a lélekmély biztonságával legyen az. Ne sértse a „felszín fecsegése”.

A látszatra „fentiek” között ma gőg uralkodik, a valóban „lentiek” között pedig a megrögzöttség. Amott az alázat hiányzik, imitt a szellemi kíváncsiság. Fájdalmas dolog ez. „Szülessék meg bár ezerszer is Krisztus Betlehemben és nem benned – örökre elvesztél.” (Angelus Silesius)

Krisztus ezért akiknek hírt adott, felelősséget is adott. Akik akkor – a többiek helyett is, szinte a többiek képviselőjében először megláthatták, először találkozhattak Vele, azoknak, azok utódainak ma sincs mentsége. Sem a gyávaságra, sem a lustaságra, sem a közönyre. A hírt szélteben-hosszában, horizontálisan és vertikálisan terjeszteni kell. Kopogtatni kell az ajtókon – sőt olykor dörömbölni talán –; mindenki ajtaján. (A Heródesekén, a farizeusokén, az álírastudókén is.) Mert végső soron senki sincs kizárva. Mindenki fogadhat. Krisztus óta az emberen múlik – legnagyobbrészt – az ember.

Csak élni kellene végre teljes mélységében ezzel a kegyelemmel. Tudni, amit hiszünk. És hinni is azt, amit tudunk már.

Az új évezred ezt várja tőlünk. A pásztorlelkű bölcseké lesz a jövő.

2.5. KÉRDÉSEK AZ EVANGÉLIUMHOZ

- Meghallom-e Isten örömhírét, amit nekem is minden nap üzen?
- Kész vagyok-e megnyitni magam Isten és a világban tapasztalható jelenléte felé?
- Hogyan őrzöm magamban mások szavát?

3. ORATIO – IMÁDSÁG

A szentmise első könyörgése

Mindenható Istenünk, örök Igéd megtestesülésével új hajnal virradt ránk. Add, hogy a hit fénye, amely lelkünket eltölti, tetteinkben is megnyilvánuljon. A mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Fiad által, aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké. Ámen.

Imádság

Mennyei Atyám, Jézus nevében kérlek, küldd el Szentlelkedet, hogy a pásztorok bátorságával magam is merjek elindulni Feléd, illetve mások felé, s Mária példájára szeretettel és figyelemmel tudjam egyre inkább őrizni Szavadat! Ámen.

4. CONTEMPLATIO – SZEMLÉLŐDÉS

A pásztorok megtalálták Máriát, Józsefet és a Gyermeket. (Lk 2,15-20)

(Forrás: Catholic)

5. CONDIVISIO – MEGOSZTÁS

Örömhír megfogalmazása: Nekem ebben a szakaszban az az örömhírem, hogy...

- én is eljuthatok a jászolban fekvő Kisdedhez, ha Isten hívását meghallom.
- Isten Jézus születésének körülményeivel is a szerénység és az alázat mellett foglalkozhatok.
- Istennek a gyengédsége a betlehemi jászolból számunkra is felcsillan. A Gyermek Jézus ránk mosolyog!

6. ACTIO – TETTEKRE VÁLTÁS

Tanúságtétel megfogalmazása: Az evangéliumi szakasz arra ösztönöz, hogy...

- vésssem szívembe Jézus szavait minden nap!
- ne legyek elégedetlen az életem adott körülményeivel!
- olvassam rendszeresen a Szentírást s hagyjam, hogy hasson rám! Lépjek ki a megszokott, kényelmes életvitelemből, amikor az Úr erre hív!

IMPRESSZUM

A *Lectio divina segédanyagok*, amiknek felépítése a *lectio divina* módszer felosztását követi, segítik az evangéliumi szakasz imádságos elmélyítését.

Lectio divina segédanyag, Karácsony, Pásztorok szentmise („C” év)
Borítófotó © Cathopic

A Biblia szövegének fordításait a következő forrásokból vettük át:

- liturgikus szöveg: igenaptar.katolikus.hu (utolsó letöltés 2020. szeptember 18.)
- a görög szöveget az SBLGNT (utolsó letöltés 2020. május 11.)
- latin fordítás: Vatikán online archívuma (utolsó letöltés 2020. május 14.)
- további magyar fordítások: szentiras.hu (utolsó letöltés 2020. május 12.)

Béda Venerabilis gondolatait a Jézus evangéliuma és a Szentatyák. Szemelvények Aquinói Szent Tamás Catena Aurea című művéből /1. kötet/ /Rákospalota 1942/ 55-57.) idéztük.

Katolikus Egyház Katekizmusa: archiv.katolikus.hu/kek (utolsó letöltés 2020. május 15.)

Pápai gondolatok: regi.katolikus.hu (utolsó letöltés 2020. szeptember 14.)

Medriczky Andor: Karácsonyi páztorének – https://www.szepi.hu/irodalom/vers/karvers/karv_096.html

Jókai Anna: Bölcsék és páztorok - http://dia.pool.pim.hu/xhtml/jokai_anna/Jokai_Anna-Bolcsék_es_pasztorok.xhtml

A *Lectio divina segédanyag* összeállításában a *lectio divina* munkacsoport működött közre, melynek vezetője Nyúl Viktor, egykori és jelenlegi tagjai pedig: Asztalos Gábor Tamás, Asztalos Lívía, Csonka Laura, Endrédi Melinda, Geiszelhardt Sára, Görföl Tibor, Grász-Szilý Boglárka, Haász Rebeka Anna, Fazekas Zsófia, Hegyi László, Járai Ferenc, Máté Mária Magdolna Teréz nővér, Mohay Réka, Molnár Dzszenifer, Nyúlné Révfallvi Ildikó, Rác Dávid, Rác Édua Anna, Roszkopf Rita, Sárszegi Judit, Szabóné Nagy Katalin, Vermes Nikolett, Zimonyi Géza.

Ezen kiadvány tartalma szerzői jogi védelem alatt áll. A szerzői jogok tulajdonosai a fentebb említett esetekben az ott megjelölt jogtulajdonosok, külön meg nem jelölt esetekben a Pécsi Egyházmegye. Hitbuzgalmi és lelkipásztori célra a kiadvány anyaga szabadon felhasználható.

Kiadja a Pécsi Egyházmegye, 2021

7621 Pécs, Dóm tér 2.

E-levelel cím: lectio.divina@pecs.egyhazmegye.hu

Honlap: lectiodivina.hu